

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.19 (3187) ●

● ЧАЦВЕР, 27 МАЯ, 2010

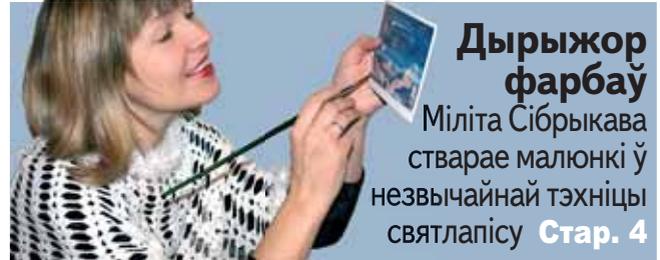
● ТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” ● МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ ● WWW.GOLAS.BY

Віншаваньняў — вялікі букет
Музыкай і кветкамі ўпрыгожаны май для ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны **Стар. 2**

Знічкі Айчыны
Стар. 3

Дырыжор фарбаў
Міліта Сіبرىкава стварае малюнкi ў незвычайнай тэхніцы святлапісу **Стар. 4**

Трынаццаць — шчаслівая лічба

Таленавітыя школьнікі і студэнты далучаюцца да навуковага супольніцтва

Іда Ганчаровіч

Міжнародны Алфёраўскі фонд падтрымкі адукацыі і навукі два гады таму створаны ў Беларусі. Пра яго значэнне мы гутарым з Анатолям Дастанкам, старшынёй праўлення фонду, акадэмікам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. І даўнім сябрам Жарэса Алфёрава.

— **Анатоль Паўлавіч, вы лічыце, што талентам абавязкова трэба дапамагаць?**

— Дапамагаць па магчымасці трэба ўсім. Але талент — з’ява рэдкая, вельмі далікатная. Таму і ставіцца да адораных людзей трэба па-асабліваму: для іх патрэбны пэўныя ўмовы. Адораныя дзеці нараджаюцца ў розных сем’ях, і вельмі важна памагчы таленту развіцца, не згубіцца ў віры жыццёвых праблем.

— **Спачатку, здаецца, гаворка ішла толькі пра беларускае аддзяленне Алфёраўскага фонду, які працуе ў Санкт-Пецяр-**

бургу з 2001 года. Чаму ў Беларусі створаны практычна новы фонд Жарэса Алфёрава?

— Сапраўды, пры сваім Навукова-адукацыйным цэнтры ў Санкт-Пецярбургу Жарэс Іванавіч стварыў Алфёраўскі фонд. А той, што працуе ў Беларусі, завецца інакш: Міжнародны Алфёраўскі фонд падтрымкі адукацыі і навукі. Гэта рашэнне самога Жарэса Іванавіча, якога вельмі шмат звязвае з Беларуссю: ён тут нарадзіўся, з гэтай зямлі яго радавод, яго бацькі...

— **Як адбіраецца стыпендыянтаў?**

— Фонд юрыдычна аформіўся ў 2008-м, і летась мы пачалі падбіраць кандыдатаў. Жарэс Іванавіч, як вядома, вучыўся ў свой час у гімназіі №1 г. Мінска, і мы найперш звярнуліся туды з просьбай адабраць таленавітых вучняў. Затым разаслалі лісты ў аддзелы адукацыі абласцей з такой жа просьбай. Атрымалі звесткі пра ўсіх, хто вы-

яляе цікавасць да навукі, удзельнічае ў алімпіадах, конкурсах. І адабралі, на наш погляд, самых вартых. Цяпер яны — стыпендыяты, выяўляюць асаблівую цікавасць да фізікі. Маём намер прыцягнуць інтэлектуалаў да ўдзелу і ў іншых навуковых даследаваннях.

— **Колькі цяпер стыпендыянтаў у фонду?**

— Сем школьнікаў з розных рэгіёнаў Беларусі і шэсць студэнтаў беларускіх вышэйшых навучальных устаноў.

— **Усяго трынаццаць. Шчаслівая для іх лічба. А што азначае: стыпендыянт фонду? Матэрыяльнае заахвочванне ці яшчэ нейкія прывілеі?**

— Штомесяц выплачваем стыпендыю: студэнтам з другога семестра, а школьнікам круглы год. Паводле статуту фонду мы можам выдаваць і прэміі студэнтам і навукоўцам да 35 гадоў за даклады на міжнародных канферэнцыях, прызнаныя лепшымі камісіямі, у склад якіх ува-

Люба Юдасіна і Антон Путаў — стыпендыяты фонду

ходзяць вядучыя навукоўцы свету. Так, напрыклад, адзін дацэнт Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, даклад якога быў прызнаны лепшым, атрымаў прэмію ў памеры 1000 долараў ЗША. Мы да таго ж далучаем “алфёраўцаў” да навуковай эліты. Скажам, арганізавалі паездку вучняў і студэнтаў на сімпозіум па гетэрасструктурах, прымеркаваны да 80-х угодкаў Жарэса Іванавіча ў Санкт-Пецярбург.

— **Жарэс Іванавіч адзначаны прэстыжнымі прэміямі, абраны ганаровым доктарам і ўдзельнікам замежных акадэміяў. Пэўна ж, плануеце адкрыць філіялаў у іншых краінах?**

— Мы гатовы да супрацоўніцтва з усімі, хто зацікаўлены ў падтрымцы маладых навуковых талентаў. Плануем, напрыклад, адкрыць філіял у Азербайджане, і дакументы ўжо ў рабоце. У бліжэйшай перспектыве — Украіна.

ВЕСТКИ

На паўночным напрамку

Вольга Бяляўская

У новым жылым раёне Мінска будзе ўзведзена самая вялікая ў краіне бальніца

Спачатку будаўнікі створаць на паўночнай ускраіне сталіцы неабходную інфраструктуру: пабудуюць пяць вуліц, магістральныя інжынерныя сеткі — на гэты гарадскога бюджэту пойдзе каля 160 мільярдаў рублёў. Тэрыторыя будзе асвойвацца паступова, у мікрараёнах Паўночны-1 і Паўночны-2 узведзены па 150-200 тысяч квадратных метраў жылля: архітэктары спраектавалі ў асноўным буйнапанельныя і аб’ёмна-блокавыя дамы. Прадугледжана будаўніцтва школ, дзіцячых садоў, магазінаў, аб’ектаў бытавога абслугоўвання, падземных і шматзруўневых аўтастаянак. Першы дом у Паўночным вырасце сёлета, масавае будаўніцтва жылля пачнецца ў наступным годзе.

Адметнасцю раёна стане самая вялікая ў Мінску, на 1200 койка-месцаў гарадская клінічная бальніца з радзільным домам. Яе генеральным праекціроўшчыкам і генпадрадчыкам выступіць буйнейшая ў свеце будаўніча-інвестыцыйная кампанія Bouygues Batiment International (BBI, Францыя). Аб’ект пабудуюць за два з паловай гады з прыцягненнем французскага крэдыту ў 300 мільёнаў еўра.

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

Трывалыя карані

На ўсходзе Польшчы, у Падляшскім ваяводстве, дзесяткі тысяч чалавек лічаць сябе беларусамі. У раёнах кампактнага пражывання суайчыннікаў дазволена дубліраваць назвы населеных пунктаў на беларускай мове

Віктар Корбут

Пётр Сельвясюк.

Яшчэ пяць гадоў таму польскім сеймам быў прыняты закон “Аб нацыянальных і этнічных меншасцях і рэгіянальнай мове”. Закон рэгламентаваў усталяванне ўказальнікаў населеных пунктаў на дзяржаўнай польскай і мове мясцовага насельніцтва, калі такога акажацца больш чым 20 працэнтаў.

У гміне Орля, размешчанай на краі Белавежскай пушчы, беларусы складаюць пераважную большасць. “Таму мы першымі прынялі рашэнне аб усталяванні ўказальнікаў з назвамі паселішчаў з улікам мясцовай гаворкі”, — ганарыцца пачынам вайт гміны

Сакратаром Грамадскай камісіі беларускіх мясцовых назваў з’яўляецца прафесар Алег Латышонак, вядомы гісторык, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, выкладчык Беластоцкага ўніверсітэта. Ён лічыць, што з’яўленне двухмоўных указальнікаў дазволіць умацаваць пазіцыі беларускай культуры на Падляшшы.

— **Пане прафесар, якая гісторыя беларусаў на Беласточчыне?**

— Нашы продкі жылі тут заўсёды, з часоў Старажытнай Русі, і нават раней. Паколькі зямля гэтая знаходзіцца на старажытным рубяжы Русі і Польшчы, то атрымала назву Падляшша, што значыць: “пад ляхамі”, каля палякаў.

Беларусы Падляшша шануюць мову і традыцыі

— **Колькі цяпер у паўночнаўсходняй Польшчы беларусаў?**

— Згодна з перапісам насельніцтва 2002 года — нас усяго 46 500

чалавек. Больш за ўсё беларусаў у гмінах Чыжы і Дубічы-Царкоўныя — 80 працэнтаў жыхароў. На трэцім месцы гміна Орля. Больш

за дзве трэці складаюць беларусы сярод жыхароў вясковай гміны Гайнаўка і каля паловы насельніцтва гмін Нарва, Нараўка. На жаль, паўсюль працягваецца працэс паланізацыі насельніцтва, перш за ўсё гарадскога. У Беластоку колькасць беларусаў не перавышае парога стагатычнай памылкі, у Бельску-Падляшскім і Гайнаўцы беларусаў адпаведна 20 і 26 працэнтаў, хаця большасць жыхароў у гэтых мясцовасцях — праваслаўныя. Практычна ўсе беларусы Беласточчыны — праваслаўныя. Увогуле, праваслаўных у ваяводстве каля 150 000 чалавек, але дзве траціны з іх ужо лічаць сябе палякамі. Каталікоў-беларусаў сёння амаль не засталася. → **Стар. 2**

ГОД ПЕРАМОГІ

Віншаванняў —
вялікі букетМузыкай і кветкамі ўпрыгожаны май для ветэранаў
Вялікай Айчыннай вайны

Іван Ждановіч

Гукі духавых аркестраў заўсёды вельмі яркі, кранальны акорд розных урачыстасцяў. “Асабліва гарачы для нас месяц май, — усміхаецца дырыжор аднаго з такіх калектываў, маёр Мікалай Калашмай. — Шчыльны графік выступленняў: бывала, удзельнічалі ў двух-трох мерапрыемствах штодзень. Скажам, будучыя чыгуначнікі, навучэнцы каледжа, высаджвалі ў Мінску алею з 65 дрэваў у гонар Перамогі — і мы стваралі там добры настрой. Працавалі на ўрачыстасці ў Доме культуры чыгуначнікаў, дзе ўшаноўвалі ветэранаў, гралі і на адкрыцці сезона на Дзіцячай чыгунцы... Шмат было выступленняў на адкрытых пляцоўках для ветэранаў, пад час масавых гулянняў у горадзе”.

Усяго ж за час майскіх святаў духавы аркестр Міністэрства па надзвычайных сітуацыях выступіў больш за пятнаццаць разоў. Ён створаны на базе Камандна-інжынернага інстытута ў 1998 годзе, і Мікалаем Мікалаевіч кіруе ім з самага пачатку. Родам дырыжор з Кіеўшчыны, да музыкі цягнуўся з дзяцінства, і вось, закончыўшы ў Мін-

ску Інстытут культуры, стаў ваенным музыкантам. Спачатку, расказвае, у “музычнай камандзе” гралі курсанты, цяпер пад яго кіраўніцтвам шэсць прапаршчыкаў. “Мы ўсе з вышэйшай адукацыяй!” — дадае з гонарам.

У кабінце дырыжора шмат розных дыпламаў, грамат, прызоў. Музы-

канты — жаданыя госці як на маладзёжных святах, так і на ўрачыстасцях для ветэранаў. Асабліва ж запомнілася дырыжору “прыватнае віншаванне”: гралі для ўдзельніцы Вялікай Айчыннай вайны Марыі Чаркашынай. Якраз напярэдадні Дня Перамогі ёй спаўнялася 90. І родныя зрабілі незвычайны падарунак. Музыканты ігралі ў двары на зялёным лужку, залітым сонцам, перад домам на Лагойскім тракце, дзе жыве Марыя Пятроўна. Сам дырыжор іграў на тромбоне, былі яшчэ трубы, альт... Як аказалася, ваенным музыкантам, удзельнікам Сталінградскай бітвы быў

Ветэран вайны Марыя Чаркашына ўдзячна ваенным музыкантам

і муж ветэранкі, Міхаіл Чаркашын. Вярнуўся з вайны інвалідам, але доўгі час быў яшчэ “ў музычным страі”: іграў у духавым аркестры горада Ваўчанска, на Харкаўшчыне. І сын Марыі Пятроўны, Юрый, таксама іграў на трубе. Так што, расказвала яна музыкантам, гэта вельмі шчымы падар-

унак. А іграў аркестр для яе мелодыі ваеннага часу, вядомыя маршы “Дзень Перамогі”, “Развітанне славянкі”, і нават украінскую “Чарамшыну”...

Дарэчы, я пацікавіўся ў Марыі Пятроўны, ад каго яна атрымала віншаванні з нагоды Дня Перамогі і юбілею. “Віншаванняў быў вялізны букет! — бадзёрым голасам адказала ветэранка. — Даслалі мне з дзесятак паштовак: гарадскія ўлады, адміністрацыя Першамайскага раёна, савет ветэранаў, павіншавала моладзь... Я, як усе ветэраны ў Беларусі, атрымала добры грашовы падарунак ад дзяржавы, прадстаўнікі райваенкамата ўручылі юбілейны медаль, прыйшло віншаванне-трохкутнік ад Прэзідэнта. Нават “Белтэлекам” даслаў картку, з якой больш танна было мне віншаваць родных са святам па тэлефоне”.

І, вядома ж, яркае ўражанне пакінуў на Марыю Пятроўну духавы аркестр. А яшчэ, дадае, маладая пара, незнаёмыя хлопец і дзяўчына: пачуўшы музыку ў двары, падышлі да ветэранкі з прыгожым букетам і віншаваннямі. Па гэты час на лавачцы знаёмыя, сяброўкі кажучь: “Якое гэта было свята — духавы аркестр іграў для ўсіх прама ў двары...”

Карэйскі танец — яркі момант свята ў Азярцы

Пад крыламі
буслоў

Іван Іванав

Летась прадстаўнікі розных этнасуполак высадзілі на тэрыторыі Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту алею з 30 ліпаў, а сёлета зрабілі там вялікую прыгожую клумбу

Сама прырода ім спрыяла: дзень выдаўся цёплым, сонечным. Спачатку талакой, пад сто чалавек, устроівалі клумбу пры ўездзе на тэрыторыю музея, а потым зладзілі канцэрт. І два буслы, што ўсіх вельмі ўразіла, праляцелі прама над сцэнічнай пляцоўкай на пленэры. Прычым якраз тады, калі артысты-карэйцы выконвалі “Танец галубоў”... Гледачы розных нацыянальнасцяў так і ахнулі, заўсміхаліся: гэта ж быццам сама Беларусь вітала іх! Бо акцыя, што праходзіла ўжо другі год запар, называецца “Наш дом — Беларусь”. А Музей ёсць увасабленне

ўсёй краіны: з усіх рэгіёнаў там сабраны цікавыя архітэктурныя помнікі. Канцэрт, які этнічныя суполкі Беларусі прысвяцілі Святу Перамогі і Сусветнаму дню культурнай разнастайнасці ў імя дыялогу і развіцця (адзначаецца 21 мая), умясціў звыш 20 нумароў.

Выступалі немцы, палякі, азербайджанцы... Беларускае ўкраінцы ўвогуле прывезлі сюды, у вёску Азярца, народны музычны тэатр “Надзея” з Калодзішчаў: 20 вясельных хлопчыкаў і дзяўчынак. Там, дарэчы, актыўна працуе суполка “Обрій” (“Далягляд”), і гэта яе лідар Таццяна Бей “прачысціла паўгагорада” ля свайго дома, выбіраючы ўсё лепшае для “Інтэрнацыянальнай клумбы”. “Высаджвалі кветкі шматгадовыя, каб іх надоўга было, — расказала яна. — Прымулы, ландышы, хоста, аквілегія, мальтыйскі крыж, турэцкія гваздзікі, нарцысы, цюльпаны, рамонкі... Ну і барвінак, вядома ж...”

Трывалыя карані

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

— На якой мове гавораць жыхары Беластоцчыны?

— Старое і сярэдняе пакаленні ў зносінах выкарыстоўваюць мясцовыя ўсходнеславянскія дыялекты. А моладзь пагадоўна размаўляе па-польску або на “трасянцы”. Тры чвэрці беларусаў гавораць на так званых заходнепаляскіх дыялектах. У Орлі, напрыклад, скажучь па-беларуску “што”, але за рэчкай, у Кашалях “шчо”. Грамадская камісія беларускіх мясцовых назваў на сумесным пасяджэнні з уладамі Орлі вырашыла ў меру магчымасці ўлічваць асаблівасці мясцовай гаворкі ў прапанаваных да ўжывання назвах.

— Адкуль зыходзіла ініцыятыва дубляваць назвы населеных пунктаў на беларускай мове?

— Гэта была ініцыятыва Арлянскай гміны, якая першая адважылася на такі крок. Аналагіч-

ныя рашэнні прыняты на паўночна-ўсходняй і паўднёва-заходняй ускраінах Польшчы, дзе жывуць літоўцы і немцы. Там таксама ўстаноўлены двухмоўныя ўказальнікі. Больш за тое, закон дазволіў увесці беларускую мову ў якасці дапаможнай у дзяржаўныя ўстановы. Жыхары, якія належаць да нацыянальнай меншасці, могуць звяртацца да ўладаў на роднай мове. Але пакуль што беларуская мова ў якасці дапаможнай зацверджана толькі ў гмінах Орля, Нараўка, Чыжы і Гайнаўка.

— Чым асаблівая Орля?

— Згодна з перапісам 2002 года, у Арлянскай гміне (раёне) пражывала 2514 беларусаў, амаль 70 працэнтаў усіх жыхароў. Але гэты мікрарэгіён да нядаўняга часу ціха паціраў. За апошнія сорок гадоў насельніцтва скарацілася з 7200 да 3200 чалавек. Ніколі не забуду, як дваццаць гадоў таму я

з аднадумцамі “пайшоў у народ”, і солтыс адной з вёсак здзівіўся: “Чаго ж вы, хлопцы, сюды прыехалі? Ад нас усе разумныя ўцяклі ў горад, засталіся толькі мяшкою трэпнутыя”.

— Не сакрэт, што Падляшша — не самы багаты рэгіён Польшчы...

— Але цяпер усё будзе па-іншаму. Пад час апошніх выбараў арляне абралі самага маладога вайта на Падляшшы, свайго земляка Пятра Сельвесюка. Уявіце: пасля вучобы ў Вялікабрытаніі, стажыроўкі ў Канадзе чалавек вярнуўся на бацькаўшчыну! Новы вайт змог прыцягнуць у родны край вялізныя інвестыцыі. Сусветна вядомая фірма “Ікеа” вырашыла пабудаваць на тэрыторыі Арлянскай гміны самую вялікую ў Еўропе фабрыку панэляў ў драўняных валокнаў, а ў далейшым стварыць яшчэ і фабрыку кухоннай мэблі. Працоўныя месцы атрымаюць 2000 чалавек, амаль усё мясцовае насельніцтва. Інвестыцыі ацэньваюцца ў

340 мільёнаў еўра! Шведска-нідэрландская кампанія падніме не толькі Орлю, а цэлы беларускамоўны рэгіён — ад Гайнаўкі да

Бельска-Падляскага, бо ад Гайнаўкі да Орлі 20 кіламетраў, а з Бельска ўсяго восем. Наваколлі Бельска і Гайнаўкі — лепшае мес-

ца для ўкладання грошай ва ўсім Беластоцкім ваяводства. Ды гэта, зрэшты, сакрэт Полішынея. Усім вядома, што побач праходзіць дарога №66, што вядзе да памежнага пераходу з Беларуссю, і чыгунка на Брэст.

— Што дапамагае мясцовым людзям захоўваць свае традыцыі, нацыянальную самабытнасць?

— Традыцыйна шмат людзей прысвячае свой вольны час народнай культуры. У гміне ёсць некалькі ансамбляў песні. Але ёсць і новыя ідэі. Школьнікі выдалі кніжку пра побыт сваіх продкаў на беларускай і польскай мовах. У будынку былой синагогі Саюзам беларускім моладзі арганізуюцца канцэрты “Бардаўская восень”. Арлянская гміна перадала саюзу за сімвалічную плату гістарычны будынак школы ў вёсцы Шчыты. На базе гэтай школы Саюз стварае адукацыйны цэнтр па папулярызацыі беларускай культуры.

Чавусы — горад, які прытуліўся на беразе ракі Бася. У пісьмовых крыніцах вядомы з сярэдзіны XVI стагоддзя як вёска Чавусавічы. Горадам лічыцца з 1604 года. Не аднойчы паселішча аказвалася ў эпіцэнтры войнаў і бітваў. Горад быў рэзідэнцыяй казацкага палкоўніка Нячая... У час Паўночнай вайны 1700–1721 гадоў быў разрабаваны шведскімі войскамі. І ўсё ж узноўлены, адбудаваны... Канешне ж, дзякуючы таленавітым і руплівым сваім гараджанам.

Знічкі Айчыны

Чавусы. Зарэчча. Пачатак XX ст.

Чавусы зімой. Пачатак XX ст.

Чавусы. Вакрасенскі сабор. Пачатак XX ст.

Алесь Карлюкевіч

Бываючы на Магілёўшчыне, часта даводзіцца сустракацца з доктарам тэхнічных навук, выкладчыкам Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі Аляксандрам Віктаравічам Клачковым (нарадзіўся ў вёсцы Воўкавічы Чавускага раёна 30 мая 1952 года). Некалі мяне з ім пазнаёміў званы беларускі паэт Алесь Пісьмянкоў. Аляксандр Віктаравіч — не толькі вядомы ў краіне вучоны, спецыяліст па сельскагаспадарчых машынах, але і паэт, чалавек, захоплены літаратурнай справай. Гэтым і абумоўлена было іх сяброўства з Алесем Уладзіміравічам, які і сам з Магілёўшчыны, праўда, з Касцюковіцкага раёна. Аляксандр Віктаравіч і выказаў аднойчы такую думку: “Калі ўважліва заняцца летапісаннем Чавускай старонкі, то можна стварыць сапраўдны даведнік пра вучоных-землякоў...” Сапраўды, родам з гэтых мясцін — і прафесар Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі Рыгор Купрыянавіч Дзямідаў (нарадзіўся ў вёсцы Бахаец у 1921 годзе), і доктар ветэрынарных навук Аляксандр Іванавіч Гаўрылаў (1906–1937, ураджэнец вёскі Сласпёны), і доктар юрыдычных навук Сцяпан Парфёнавіч Маргунскі (1912–1978, нарадзіўся ў Чавусах), і доктар медыцынскіх навук дырэктар інстытута аздараўленчай медыцыны ў Маскве, член-карэспандэнт Расійскай Акадэміі медыцынскіх навук Аляксандр Мікалаевіч Разумаў (нарадзіўся ў Чавусах у 1944 годзе), і доктар фізіка-матэматычных навук Аляксандр Міхайлавіч Снігравіч (нарадзіўся ў 1954 годзе ў вёсцы Асінаўка)... Да пераліку знакамітых вучоных можна дадаць яшчэ добры тузін імёнаў.

— Мне здаецца, што толькі збегам абставінаў памкненні ўраджэнцаў Чавусаў і ваколіц у вялікую навуку нельга патлумачваць, — лічыць Аляксандр Клачкоў. — Ёсць яшчэ і разуменне традыцыі, някідка, але разам з тым важная псіхалогія, заснаваная на побытавых рэчах і з’явах, на інфармацыі, што ішла ад аднае сялянскай хаты да другой. Былі ж у нашым краі і знакавыя імёны ў

ранейшыя часы, калі не так і лёгка прабіцца было да вышніх асветы.

У 1844 годзе ў Чавусах нарадзілася Варвара Аляксандраўна Кашаварава-Руднева, першая ў гісторыі Расіі жанчына — доктар медыцынскіх навук. У біяграфіі яе нямала блытаніны. Доўгі час пісалі, што нарадзілася ў Віцебску. Хаця на самай справе — у Чавусах, у сям’і беднага настаўніка. Праз некаторы час разам з бацькамі пераехала ў Веліж Віцебскай губерні. У 12 гадоў уцякла з дому і накіравалася ў Пецябург. З самага пачатку засваення медыцынскіх ведаў Варвару цікавілі праблемы здароўя жанчын. У 1863 годзе наша зямлячка з вялікімі цяжкасцямі дамаглася таго, каб яе залічылі ў Медыка-хірургічную акадэмію. Зрабіць гэта было няпроста яшчэ і таму, што ўстанова падпарадкоўвалася ваеннаму ведамству. І ўсё ж удалося прарваць заслоны. У 1868 годзе Варвара закончыла акадэмію з залатым медалём і дыпламам “лекара з адзнакай”.

У 1876 годзе (ва ўзросце 32 гадоў!) жанчына абараняе доктарскую дысертацыю па медыцыне. Працуе ў клініцы слаўтага С. Боткіна. І ўсё адно спрацоўвае пэўны перашкоды. Жанчыну, нягледзячы на высокую навуковую ступень, стараюцца не дапусціць да навуковай і педагогічнай дзейнасці. Варвара Аляксандраўна падарожнічае

Чавусы. 1907 г.

па Расіі. Займаецца медыцынскай практыкай. Піша навуковыя работы. А свае перажыванні, пакуты, норавы таго часу ў грамадстве і навуковых асяродках выкладае ў аўтабіяграфічнай аповесці “Піанерка”.

Чавусы — радзіма не толькі вучоных, педагогаў, але і старонка, якая выстала многіх мастакоў, паэтаў, кампазітараў... Імёны іх добра вядомыя ў гісторыі не толькі беларускай, але і рускай культур. Сярод найбольш яркіх твораў — жывапісец, слаўты пейзажыст Уладзімір Кудрэвіч (нарадзіўся ў Чавусах у 1884 годзе).

Чавусы. Царква. Пачатак XX ст.

Вучыўся ў мастацкім вучылішчы ў горадзе Лібава (сучасная Ліепая, Латвія). З 1909 года ўдзельнічае ў мастацкіх выстаўках. У Мінску жыў з 1915 года. Сярод найбольш вядомых работ — “Стары Мінск” (1921), “Раніца вясны” (1924), “Беларуская вёска” (1925), “Над Свіслаччу” (1927), “Беларускі пейзаж” (1949)... У час Вялікай Айчыннай вайны Уладзімір Кудрэвіч арганізаваў Кемераўскае аддзяленне Саюза мастакоў СССР і ўзначальваў яго амаль два гады. Па дарозе, абранай некалі бацькам, пайшла і дачка — Раіса Кудрэвіч, вядомы графік, мастак з кагорты тых, чыя творы запамінаюцца, падводзяць да асэнсавання святла і радасцяў жыцця і прыроды. А “Раніца”, напісаная ў 1924 годзе Уладзімірам Кудрэвічам, як мне асабіста падаецца, варта ўключэння ў альбомы самых лепшых пейзажаў сусветнага ўзроўню.

Калі ўжо зайшла размова пра чавускіх мастакоў, то нельга не згадаць лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі скульптара Мікалая Аляксеевіча Рыжанкова (1932–1995), мастака-графіка Вікенція Іванавіча Ральцэвіча (нарадзіўся ў 1936 годзе), жывапісца Мікалая Уладзіміравіча Кірэева (нарадзіўся ў 1942 годзе). А яшчэ ж — пісьменнікі, з твораў якіх можна скласці сапраўдную ан-

талогію хваласпеву роднай старонцы. Відаць, том у серыі “Беларусь літаратурная”, прысвечаны ўраджэнцам Чавусаў, Чавускага раёна, літаратарам, якія працавалі ў гэтым краі, быў бы нікоўкі не горшым, чым іншыя літаратурна-мастацкія летапісы... Абавязкова ў ім знайшлося б месца вершам і Алеся Емяльянава, які нарадзіўся ў вёсцы Забалацце ў 1952 годзе. Шкада, што рана пайшоў з жыцця. Але засталіся яго сімпатычныя лірычныя кнігі — “Ранак поўніцца жыццём” (1977), “Нязжатае поле” (1982), “На падкове дарог” (1987). Увайшлі б у гэты том і паэтычныя, праявічныя радкі Івана Аношкіна, згаданага ўжо паэта і вучонага Аляксандра Клачкова, а таксама Сілана Гусева, які нарадзіўся ў 1897 годзе ў вёсцы Калсянка. Цяпер імя яго ўжо і ў “Беларускай Энцыклапедыі” не знойдзеш. Выкрэсліваць і забываць мы — вялікія майстры. А між тым у 1930-я гады пісьменнік рэдагаваў альманах “Атака”. Аповесць Сілана Гусева “Шлях юнака” (1938) мела свайго прыхільнага чытача.

Углядаючыся ў выявы старых забудов, у каторы ўжо раз думаю і пра тое, што памяць людская не заўсёды ўдзячная. Дык, можа быць, сляды і памятки даўніны ў выявах матэрыяльных усё ж болей трывалыя?.. Таму, відаць, і цягне нас часам да музеяў — памятных скарбонах учарашніх падзей і дзён...

© В поісках утраченного

Паштоўкі з калекцыі Уладзіміра Ліхадзедава

ЗАХАПЛЕННІ

Дырыжор фарбаў

Міліта Сібрыкава стварае малюнкi ў незвычайнай тэхніцы святлапісу

Людміла Мінкевіч

Яна пускае каляровыя бурбалкі на фотапаперу, дадае рас- твору замацавальніку... і нядаў- на рэальныя аб'ёмныя пузыры пераўтвараюцца ў вобразы. На вачах папера амаль без удзелу мастака адлюстроўвае нейкую казачна-касмiчна-метафарыч- ную рэальнасць. Тут можна раз- глядзець птушак і жывёл, дрэвы і кветкі, пейзажы, прадметы і нават людзей... І што самае ціка- вае: фарбы самі ствараюць малю- нак. А Міліта толькі кіруе гэтым вясёлкавым аркестрам, наносычы дырыжорскім пэндзлем рэдкія мазкі. Яны свабодна плывуць па глян- цавай фотаглазці, часам набягаюць адзін на другі і спыняюцца, дзе ім захоча- ца. А мастачка быццам гуляе з бурбалкамі. Прыкладна так можна апісаць адкрыты Мілі- тай Сібрыка- вай новы від мастацтва, які яна называе святлапісам.

З дзяцінс-

тва яна спявала, танцавала, маля- вала і пісала вершы. Закончыўшы бібліятэчны факультэт Інстытута культуры, шмат гадоў працавала ў Інстытуце мікробіялогіі. Кнігі, вучоныя... А хацелася нечага новага. Міліта цікавілася роз- нымі навукамі, нават экстрасэн- сорыкай. Адночы ёй сустрэўся чалавек, які прадказаў: “Будзеш лячыць і здзіўляць людзей іншым — сваімі карцінамі”. Прароцтва падалося Міліце смешным: ма- ляваць яна амаль не ўмела... Але хутка ў яе жыццё ўвайшла фла- рыстыка. На фон з медзі яна вы- кладвала сюжэты з кветак, раслін і драўніны. Карціны мелі аб'ём, а яшчэ колеры пабегласці: гэта як вечарам заход сонца падсвечвае возера колерамі вясёлкі. Вель- мі прыгожа! І вось... з крамаў прапала медзь. Дзе браць фантастыч- ныя фоны? С п р а -

Так бачыць прыроду Міліта Сібрыкава мільён!”

бавала іх маляваць, на фоны выкладваць расліны. А потым знаёмыя паралі: стварай толькі фоны.

“Я вельмі нецярпелівы чала- век, — прызнаецца Міліта. — Ха- целася працаваць хутка і свабод- на. І марыла адкрыць такі спосаб малявання, каб фарбы гаварылі за мяне, паменш намаганняў — проста назіраць за працэсам.” Яна доўга эксперыментавала, пакуль не прыйшла ў сне ідэя: мыльны шум... фарбы... фотапапера... І за- фіксаваць выяву!. Дзякуючы ме- навіта фотапаперы фарбы хутка застываюць і моцна трымаюцца, і вада не перашкода. А невялікі фармат (не больш за палову звычайнай паштоўкі) дазваляе працаваць лёгка і разняволена: няма боязі сапсаваць паперу. Малюнкi, як і марылася Міліце, ства- раюцца вельмі хутка, хвілін за чатыры-пяць.

“Працаваць у такой тэхніцы вельмі цікава: ніколі не ведаеш, што выявіць фарбы. Гэта як археалагічныя раскопкі, — усмі- хаецца Міліта. — Памятаю, як у першыя дні на фотапаперы пра- явіліся залатыя камяні. Гэта было так здорава, быццам выйграла

Алхімія? Падробка? Арыгі- нальны від мастацтва? Творы яе могуць падацца камусьці фота- копіямi з карцін. Але, пабачыўшы працэс, я сцвярджаю: гэта арыгі- налы. Прычым вобразы ніколі не паўтараюцца і зачароўваюць з першага погляду. І працы яе хутка разыходзяцца: нават аме- рыканцы, японцы сотнямі куп- ляюць іх. Столькі дэталюў, такая прастора для ўяўлення! Быццам знаёмы ўжо малюнак, а глянеш пад іншым ракурсам — і новыя вобразы праяўляюцца. Вось ба- чыцца мне страус, а гэта маці з дзіцём, а тут хлопчык з паветра- ным шарыкам... “Мастак — гэта чалавек, які ў першую чаргу ўмее бачыць”, — упэўнена Міліта.

А яе фантазія працуе выдатна: ўпрыгожвае бутэлькі, стварае дэ- каратыўныя дрэвы, маскі, лялькі, нават у чалавечы рост. Эксперы- ментуе з пласцінкамі, тканінай, раслінамі, агнём — што ў галаву прыйдзе. А фотаздымкі! Завул- кі старога горада, падарожжы любімага плюшавага мядзведзіка па дарагіх ёй мясцінах, фантас- тычныя “вогненныя” фатагра- фіі... Свае малюнкi і фотаздымкі Міліта часам афармляе сваімі ж вершамі.

ПЛАНЕТА ЛЮДЗЕЙ

Галактыка Юрыя Брайдэра

За свае творы пісьменнік-фантаст з Дзяржынска ў свой час атрымаў прэстыжную ўзнагароду — “Меч Руматы”

Гэтыя прыгожыя мячы я па- бачыў на выставе ў Дзяржынску. І даведаўся: у 1994 годзе выдатны расійскі пісьменнік-фантаст Барыс Стругацкі заснаваў літаратур- ную прэмію ў галіне фантастыкі “Страннік”. А лепшым творцам уручаюцца адметныя ўзнагароды: мячы. Даўжынёй больш за метр, з інкрустацыямi і прыгожым эфесам — сапраўдныя творы мастацтва.

Што ёсць меч? У міфах, каз- ках амаль усіх народаў свету гэта зброя часта мае звышнатуральныя ўласцівасці, гэта адзін з найбольш шанаваных вобразаў. У хрысціян- стве, дарэчы, меч — увасабленне пакутніцтва, да таго ж сімвалізуе пачатак вышэйшай справядлівасці. І ў будызме ён — зброя мудрасці, а таксама сімвал прасвятлення. А паводле ідэі Б.Стругацкага адна з узнагарод, “Меч Руматы”, уруча- ецца пісьменнікам за лепшы твор фантастыкі. Варта нагадаць, што Румата — герой адной культавай

аповесці братоў Аркадзя і Барыса Стругацкіх “Цяжка быць богам”.

Адным з тых, хто атрымаў прэмію, быў пісьменнік-фантаст Юрый Брайдэр. Былы маёр мілі- цыі жыві і працаваў у Дзяржынску, у 2007-м яго не стала. Узнагарода прыбыла ў наш горад яшчэ ў 1999-м за раман “Паміж плахай і сякірай”. А крыху пазней Юрый атрымаў і “Меч у люстэрку” — узнагароду за лепшы альтэрнатыўна-гістарычны твор фантастыкі і твор пра паралельныя светы. Знамянальна, што меч гэты яму ўручаў вядомы аме- рыканскі пісьмен- нік-фантаст Пол Андэрсан.

Многія тво- ры Юрый Брай- дэр пісаў сумесна з Мікалаем Чадовічам. Пунктам ад- ліку яго твор- часці можна лі-

чыць 1983 год: тады напісаны пер- шы твор, аповесць “Парушальнік”. Увогуле ж яму належаць больш за 30 аповесцяў і апавяданняў, а так- сама 19 раманаў, якія чытаюцца з вялікай цікавасцю. У 1987-м за аповесць “Пасёлак на краі Галакты- кі”, змешчаную ў часопісе “Нёман”, пісьменнік ушанаваны прэміяй Ленінскага камсамола. У 2004-м Брайдэр стаў членам Саюза пісьменнікаў Расіі. Раннія творы с а а ў т а р а ў увайшлі ў зборнікі “Пасёлак на краі Галакты-

кі”, “Пекла на Венеры”. А аповесць “Тэлескапічнае ружжо” лічыцца ўжо класікай фантастыкі. Летась выдавецтва “Харвест” пад эгідай Саюза пісьменнікаў Беларусі вы- дала першыя 12 тамоў серыі “Біб- ліятэка сучаснай фантастычнай і прыгодніцкай прозы”, дзе ёсць творы Юрыя Брайдэра і Мікалая Чадовіча. Кнігі гэтых аўтараў не залежаюцца на паліцах бібліятэк і кнігарняў.

На сустрэчы з чытачамі, ама- та- рамі фантастыкі ў чытальнай зале цэнтральнай раённай бібліятэкі Дзяржынска пра жыццёвы і творчы шлях мужа, Юрыя Брайдэра, цікава расказала Ірына Брайдэр. Людзі рознага ўзросту мелі маг- чымасць даведацца пра “творчыя метады” фантаста, пабачыць пры- гожыя мячы, задавалі шмат пы- танняў Ірыне Брайдэр, набывалі кнігі пісьменніка-земляка.

Лявон Целеш, г.Дзяржынск.

Мячы і кнігі Ю. Брайдэра на выставе ў Дзяржынску

ІМЁНЫ

Родам з Ляхавіч

Адам Мальдзіс

На міжнароднай навуковай канферэнцыі згадваліся цікавыя факты з жыцця раманіста Сяргея Пясецкага

Хоць канферэнцыя цыкла “Зна- камітыя мінчане”, прысвечаныя дзеячам культуры Мінска і Мінш- чыны XIX–XX стагоддзяў, право- дзяцца штогод і матэрыялы іх аб- вязкова выдаюцца, ды колькасць удзельнікаў павялічваецца. І кола асобаў, вартых дакладаў, пашыра- ецца. Раней гэта былі людзі літа- ратурнага, мастацкага, навуковага беларуска-польскага памежжа, а сёлета аб'ектам увагі сталі Янка Купала і Якуб Колас, Максім Баг- дановіч і Алесь Салагуб, Карусь Каганец і Лукаш Калюга...

На кожнай падобнай кан- ферэнцыі стыхійна засяроджва- ецца ўвага вакол “чалавека года”. Летась, скажам, такой асобай стаў папулярны польскі пісьменнік Мельхіёр Ваньковіч. Ён нарадзіўся ў вёсцы Калужыцы цяперашняга Бярэзінскага раёна, доўгі час жыў у Мінску ў будынку ля цяпераш- няга Дома-музея свайго слаўтага родзіча-мастака. А сёлета героем дня стаў пісьменнік з незвычайнай біяграфіяй, ураджэнец Ляхавіч Сяргей Пясецкі. Яму былі прысве- чаны ажно тры даклады: прафеса- ра з Вроцлава Здзіслава Вінніцка- га і беларускіх навукоўцаў Алесь Бразгунова і Анатоля Вялікага.

Пясецкі і сапраўды асоба не- ардынарная, таленавітая. Ён доўга жыў у Мінску, добра ведаў кама- роўскае крымінальнае і нападкры- мінальнае асяроддзе, праўдзіва апісанае потым у яго раманах. Гэты чалавек не раз праходзіў каля Ракава савецка-польскую мяжу. За гэта і быў пасаджаны пажыццёва ў польскую турму. І вось там вы- вучыў польскую мову, ды настоль- кі дасканала, што стаў пісаць на ёй нападкументальныя раманы. Рукапіс аднаго з іх, “Каханка Вя- лікай Мядзведзіцы”, трапіў у рукі Мельхіёра Ваньковіча, якому тады належала прасавецкае выдавецтва “Рой”. Ацаніўшы перспектывы, Ваньковіч пайшоў з рукапісам да самога прэзідэнта Польшчы Ігна- ція Масціцкага — і вязень вый- шаў на волю, а потым пераехаў у Англію. Між іншым, яго “Каханак Вялікай Мядзведзіцы” быў перак- ладзены на 14 моваў, у тым ліку на беларускую. Збеларушчаны і рама- ны “Імгла” (на Камароўцы) і “За- піскі савецкага афіцэра”.

Не абышлося на канферэн- цыі і без сенсацый: цёмнаскурая студэнтка Беларускай дзяржаў- най акадэміі мастацтваў Ан- джэлін Туфкрэо на бездакорнай беларускай мове выступіла з дакладам “Вінцэнт Якуб Дунін- Марцінкевіч і яго наступнікі: вынікі вывучэння біяграфій і не- каторыя асацыяцыі”, які выклікаў дыскусію. Яно і зразумела: пры свежым поглядзе на праблему заўважна тое спрэчнае, што ў на- шым літаратуразнаўстве лічыла- ся канчатковай ісцінай.